

**Mensen met een
functiebeperking
hebben recht op
aanpassingen in het
onderwijs**

Toegankelijk toetsen voor studenten mét en zonder een beperking

Wat is het effect van de afnamemodus?

■ Marjolein Büscher-Touwen

Marjolein Büscher-Touwen is senior adviseur bij Expertisecentrum handicap + studie, onderdeel van CINOP en vooral werkzaam op het gebied van inclusief en toegankelijk onderwijs voor jongeren met een beperking.

■ Linda Schlundt Bodien

Linda Schlundt Bodien is managing consultant bij Expertisecentrum handicap + studie, onderdeel van CINOP en houdt zich bezig met vraagstukken op het gebied van onderwijsinnovatie en arbeidsmarkt. Email: L.SchlundtBodien@cinop.nl

“Toetsing is het gericht verzamelen, interpreteren en gebruiken van informatie over kennis, vaardigheden of houding van een leerling of student, doorgaans aan de hand van één of meerdere opdrachten”. Zo wordt in een helder artikel¹ het belang van toetsing door de Onderwijsraad omschreven en gedefinieerd (dec 2018). In toenemende mate dienen studenten (in het hoger onderwijs) verzoeken in voor aangepaste toetsing. De examencommissie zal een dergelijk verzoek moeten afwegen op basis van onbetwistbare ijkpunten. Deze zijn:

- Worden met de aangepaste toets dezelfde competenties getoetst als met de oorspronkelijke toets en komt men tot hetzelfde oordeel?
- Is de gevraagde aanpassing doeltreffend (geschikt en noodzakelijk)? (Artikel 24 VRPH)
- Vormt de aanpassing een onevenredige belasting voor de instelling? (Artikel 2 Wgbh/cz)

Heldere ijkpunten zou je zeggen; toch leert de praktijk dat veel examencommissies huiverig zijn voor het toekennen van dergelijke verzoeken. Dat is jammer en soms zelfs onnodig of zelfs in strijd met het wettelijk kader.

Belemmeringen voor studenten met een functiebeperking

De groep studenten met een functiebeperking is enorm groot en breed: 30% van de studenten in het hoger onderwijs heeft een functiebeperking. Het gaat zowel om studenten met

een lichamelijke handicap en chronisch zieke studenten, als om studenten met dyslexie en psychische beperkingen. De meest voorkomende functiebeperkingen zijn dyslexie, psychische klachten en chronische ziekten. Een derde van deze groep studenten en daarmee

¹<https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/2018/toets-wijzer/volledig/item7708>

10% van alle studenten ondervindt ook daadwerkelijk belemmeringen in zijn of haar studie door deze, veelal onzichtbare, functiebeperkingen². Denk hierbij ook aan mantelzorgers of studenten met kinderen; door de situatie waarin zij verkeren kan het goed mogelijk zijn dat ook zij veel baat hebben bij een andere manier van toetsen.

Hoewel er dus een duidelijk wettelijk kader (o.a. WGB, WHW³) is dat voorschrijft dat mensen met een functiebeperking recht hebben op aanpassingen in het onderwijs om het ook voor hen mogelijk te maken om een opleiding te volgen, blijkt dit in de praktijk nog vaak weerbarstig.

Een aangepaste en voor de student toegankelijke toets betekent niet dat deze 'makkelijker' mag worden

Over de fysieke toegankelijkheid van een school of universiteit of het algemeen begrip zijn studenten vaak wel tevreden. Het belangrijkste knelpunt is dat er vaak te weinig kennis is over de daadwerkelijke belemmeringen waar studenten met een beperking tegenaan lopen en hoe daar adequaat op in te spelen. Dit komt onder andere naar voren uit de jaarlijkse NSE-resultaten⁴ en de ervaringen die studenten en medewerkers in gesprekken met handicap + studie delen. Met name toetsing is daar een goed en belangrijk voorbeeld van. Er wordt nog vaak op een klassieke manier getoetst; je volgt een vak en aan het einde van de rit krijg je een schriftelijk tentamen met essay- en/of multiple choice vragen. Voor veel studenten met een functiebeperking is dit een belemmerende manier van examineren; denk aan mensen met dyslexie of met een autismespectrum stoornis. Toetsvragen kunnen voor hen te veel tekst bevatten of anders worden geïnterpreteerd dan bedoeld. Toch durven toetsmakers en examencommissies hier vaak niet van af te wijken omdat ze aan de ene kant denken niet anders te kunnen en aan de andere kant bang zijn dat, door een uitzondering te maken, ze niet eerlijk bezig zijn ten opzichte van andere studenten. Dit constateert handicap + studie op basis van jarenlange ervaring en uitwisseling met zowel studenten als onderwijsprofessionals (o.a. examencommissiesleden en docenten).

Regelmatig komt het voor dat bepaalde toetsvormen voor studenten met een functiebeperking niet geschikt zijn. De uitdaging voor instellingen ligt in het bieden van alternatieve manieren waarop de student kan laten zien dat hij aan dezelfde eindkwalificaties voldoet en zonder te tornen aan de kwaliteit van de toetsing.

² https://www.handicap-studie.nl/124_1172_Factsheet__Cijfers_Studeren_met_een_functiebeperking.aspx

³ https://www.handicap-studie.nl/1_67_Rechten_en_financi%C3%ABn.aspx

⁴ https://www.handicap-studie.nl/124_1509_Jaarrapport_-_Studeren_met_een_functiebeperking.aspx

Voorbeelden

Voorbeeld 1:

Studente heeft faalangstige klachten en durft niet te presenteren. Ze heeft het één keer geprobeerd maar kreeg toen een black-out. Voor het betreffende vak is live presenteren geen leerdoel. De presentatie is puur het middel en er wordt ook niet specifiek beschreven op welke wijze dat dient te gebeuren. Op basis van het (intake)gesprek tussen student en studentendecaan adviseert de studentendecaan de examencommissie om toe te staan de presentatie vooraf zonder publiek op te nemen en de opname aan de klas te tonen, in plaats van een 'live' presentatie voor de klas.

Voorbeeld 2:

Student haalt zeer goede cijfers op de technische vakken (gemiddeld > 8) maar is taalzwak en heeft daardoor moeite met Nederlands. Mogelijk heeft hij dyslexie, maar er is geen officiële verklaring. Hij heeft vier keer een onvoldoende gehaald op het vak Communicatieve vaardigheden, onderdeel spelling en grammatica. Op basis van het (intake)gesprek met de student adviseert de studentendecaan de examencommissie om toe te staan dat het schriftelijk werk van de technische opdrachten wordt beoordeeld op spelling en grammatica, en dat deze beoordeling wordt gebruikt voor de afronding van het vak Communicatieve vaardigheden.

Bij bovenstaande voorbeelden zien examencommissies zich voor een dilemma geplaatst: gaan we dit voorstel goedkeuren, of niet? Een aangepaste en voor de student toegankelijker toets betekent niet dat deze 'makkelijker' mag worden; de student moet aan dezelfde kwalificatie-eisen voldoen, de toetsvorm moet passen bij hetgeen getoetst wordt en de kwaliteit van de toets moet geborgd zijn.

Rol examencommissies

Examencommissies spelen bij verzoeken om aangepaste toetsing en examinering een belangrijke rol. Zij bespreken de ingediende

verzoeken; wikken en wegen de voorstellen en willen geen precedentes scheppen. Naast angst is er ook onwetendheid. Dit horen we niet alleen van studenten en studentendecanen, maar ook van commissieleden zelf. Het komt wel eens voor dat een lid van een examencommissie zelf iemand met een beperking in zijn of haar nabije omgeving heeft; in die gevallen is er door toeval sprake van meer kennis voor dit vraagstuk en daardoor soms ook meer mogelijk. Dat is natuurlijk mooi in individuele gevallen, maar nog mooier en beter is het wanneer de kennis en het beleid omtrent toegankelijke toetsing structureel verbetert. Wat zijn de bezwaren die examencommissies hebben een positief advies te geven om toetsen aan te passen voor mensen die dat nodig hebben?

Naast angst en onwetendheid is het belangrijkste bezwaar het strikte kader van regels en wetten. Maar er is veel mogelijk binnen het huidige systeem, meer dan examencommissies zelf vaak weten. Dat wordt ook expliciet erkend door de onderwijsinspectie en de NVAO. De regels zijn bedoeld om de kwaliteit van de examinering te borgen. Hoe aan de kwaliteitseisen voldaan wordt, ligt voor een groot deel open. Wanneer het argument dan toch is dat de regels strikt gevolgd dienen te worden, is het van belang het VN-verdrag van de rechten van personen met een handicap op het netvlies te hebben. Dit verdrag schrijft voor dat mensen met een beperking gelijke rechten hebben op het gebied van onderwijs. Dit betekent dat instellingen inclusie, ook op het gebied van toetsing, actief moeten bevorderen.

Een tweede veel gehoord bezwaar is dat het docenten veel tijd en energie kost om alternatieven te bieden. Dit is een bezwaar dat examencommissies bewust of onbewust lijken mee te wegen in hun oordeel. Natuurlijk is er altijd iemand in de organisatie die aan de slag moet met de aangepaste organisatie of toetsvorm. Maar aan de andere kant kan het niet zo zijn dat om deze reden verzoeken

worden afgewezen. Want, wat is onevenredig in termen van tijd en energie? Wanneer weegt dat op tegen de belangen van betrokken partijen? Hoe meer ervaring een instelling opdoet met het maken van aanpassingen, hoe sneller het een volgende keer kan gaan. En niet investeren in een alternatieve toets kan weer op gespannen voet staan met het wettelijk kader dat voorschrijft dat mensen met een functiebeperking recht hebben op aanpassingen in het onderwijs, om het ook voor hen mogelijk te maken om een opleiding te volgen. Het gaat hier om een ingewikkelde balans dus, die in beginsel draait om verdere bewustwording bij professionals dat kennis en vaardigheden op veel verschillende manieren getoetst kunnen worden, waarbij niet wordt getornd aan de kwaliteit en eindtermen.

Toegankelijk Toetsen: veel meer toetsmogelijkheden

In Augustus 2018 is Expertisecentrum handicap + studie gestart met de campagne 'Toegankelijk Toetsen: ruimer denken, kan, mag en moet!'. Het doel van de campagne is het creëren van bewustzijn en het aanzetten tot actie bij onderwijsinstellingen rondom de toegankelijkheid van toetsing en examinering voor studenten met een functiebeperking waarbij de kwaliteit en validiteit gewaarborgd zijn. Onderwijsprofessionals kunnen zich aansluiten bij landelijk netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren Hoger Onderwijs om samen examinering te maken die echt voor iedereen toegankelijk is.

Met de campagne Toegankelijk Toetsen⁵ willen we de mogelijkheden van toetsen veel verder uitbreiden. Om daarbij breder en proactief te denken in plaats van pas te gaan nadenken en beoordelen op het moment één student zich meldt en hij/zij steeds opnieuw aan de bel moet trekken.

Veel ho-instellingen hebben een aantal voorzieningen reeds gestandaardiseerd, zoals extra

tijd of het aanbieden van grote letters. Er zijn echter nog meer mogelijkheden om toetsing en examinering toegankelijk te maken. Waarom bieden we bijvoorbeeld niet standaard toetsen aan in een groter lettertype? Waarom geven we niet aan iedereen wat meer tijd? Waarom geen keuzemenu van verschillende toetsvormen? Nergens staat dat dit niet mag.

Hoe mooi zou het zijn wanneer instellingen gaan werken met een menu waarmee studenten zelf kunnen kiezen op welke manier ze getoetst willen worden. Deze aangeboden toetsvormen in het menu moeten wel passen bij hetgeen getoetst wordt. Dan maakt een onderwijsinstelling niet alleen een grote stap op het gebied van toegankelijkheid, het past ook bij modern, flexibel onderwijs. Zelf kunnen kiezen welke examenvorm je wilt doen, zal ook als een enorme service worden ervaren door alle studenten. Ook kan het gesprek met de student worden aangegaan: waarom kies jij voor deze vorm van toetsing? Wat is je afweging erbij geweest? Wat is voor jou een alternatief? Welke vorm van toetsing kies jij eigenlijk nooit? Wat zegt dat over jou? Hoe zou je jezelf hierin kunnen uitdagen? Met deze invalshoek en gesprekken worden actuele thema's als flexibilisering en personalisering gevoed en verrijkt.

Meer efficiëntie, hogere kwaliteit

Om te slagen in meer flexibiliteit van toetsing zal de hele organisatie mee moeten bewegen. Zeker in het begin zullen er extra inspanningen geleverd moeten worden, maar dat verdient zich op de middellange termijn in veelvoud terug. Er zal namelijk een veel grotere efficiëntie mogelijk zijn omdat je niet steeds uitzonderingen hoeft te maken voor enkele studenten. Daarbij komt dat de kwaliteit van toetsen stijgt omdat je bij het maken van verschillende toetsingsvormen, specifiek alle vormen van toetsen in kaart moet brengen en moet aangeven wat je wilt toetsen.

Belangrijk is dat bestuurders de ruimte

⁵Campagnefilm Toegankelijk Toetsen: <https://www.youtube.com/watch?v=H3McMAnTnSQ&t=3s>

moeten geven aan docenten om creatief te werken binnen het bestaande regelkader. Om te experimenteren en echt te ervaren wat de voordelen zijn van toegankelijk toetsen.

Netwerk toegankelijk toetsen hoger onderwijs

Als Expertisecentrum handicap + studie staan wij al in contact met een aantal onderwijsinstellingen die reeds zeer succesvolle stappen zetten op dit gebied. Om de werklust van de transitie zo laag mogelijk te houden en inspiratie te krijgen van mooie projecten op dit gebied, is er behoefte om het netwerk stevig uit te breiden. Zo kunnen ervaringen worden gedeeld en hoeven deelnemers niet steeds opnieuw het wiel uit te vinden.

Met dit artikel willen we daarom ook bestuurders, examencommissieleden en docenten van harte uitnodigen om ervaringen te delen. Dat kan door u bij het Landelijk Netwerk Toegankelijk Toetsen Hoger Onderwijs aan te sluiten en samen na te denken over-, en te werken aan examinering die echt voor iedereen toegankelijk is.

Voor meer informatie kunt u terecht op de website van Expertisecentrum handicap + studie/CINOP. Daar vindt u o.a. meer informatie over de campagne Toegankelijk Toetsen, voorbeelden van alternatieve toetsing en planmatig werken aan de toegankelijkheid van toetsing.

www.handicap-studie.nl/toegankelijktoetsen.

Gesignaleerd

Toetsen, maar wanneer?

Eerst een schooladvies en dan de eindtest, of eerst een test en dan een advies. Onderwijs en politiek hebben het er maar druk mee.

Een grote meerderheid vond in 2013 nog dat de nieuwe werkwijze rond het schooladvies zonder doorslaggevende rol voor de eindtoets beter zou zijn. De PVV was fel tegenstander en waarschuwde destijds al voor onduidelijke toelatingsprocedures bij middelbare scholen. D66'er Paul van Meenen was in 2013 met de PvdA één van de initiatiefnemers om het advies juist voor de toets te geven, maar verandert nu van gedachten. 'Het werkt niet. De toets was weliswaar een second opinion, maar kinderen waarbij de ouders er niet bovenop zitten, hebben er niks aan'.

Uit: BNdeStem, 13 februari 2019